

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

**LEWENSORIËNTERING
ALGEMENE ASSESSERINGSTAAK
SEPTEMBER 2023**

PUNTE: 100

TYD: 2½ uur

DOWE LEERDERS

Die vraestel het 9 bladsye.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

1. Daar is **DRIE afdelings**:
AFDELING A, AFDELING B en AFDELING C.
2. Doen **AL die vrae** in **AFDELING A** en **AFDELING B**.
3. **Kies TWEE vrae** uit **AFDELING C**.
4. **Lees AL die vrae.**
Maak seker dat jy die **vraag verstaan**.
5. **Nommer die antwoorde dieselfde** as die **nommers** op die **vraestel**.
6. **Skryf netjies** en **leesbaar**.

AFDELING A (VERPLIGTEND)

Beantwoord **AL** die vrae in hierdie afdeling.

VRAAG 1

1.1 **Kies die antwoord.**

Skryf die letter (A–D) langs die vraagnommers (1.1.1 tot 1.1.5), bv. 1.1.6 D.

1.1.1 'n **Studiestrategie** wat jou kan **help** om beter te **leer**, is om ...

- A **minder tyd** vir leer te gebruik.
- B die **regte leerwerk** te hê.
- C **meer tyd** te gebruik om te leer.
- D lank **voor die eksamen** te begin leer.

1.1.2 Die **Wet op Arbeidsverhoudinge** sê dat **werkers ontslaan mag** word.

'n Werker **mag ontslaan word** as gevolg van ...

- A die beleid om **ongelykhede reg te stel**.
- B die wet op **regstellende aksie**.
- C bewyse van **ongelyke geslagsrolle**.
- D 'n werker se **algehele funksionering** (kwaliteit van werk).

1.1.3 **Verduistering** is om ...

- A die **maatskappy** se **bronne** vir **jouself** te **gebruik**.
- B 'n **kontrak** te **aanvaar** **sonder** om **prosedures** (reëls) te volg.
- C **geld te kry** om **iemand toe te laat** om te **steel**.
- D **geld by** 'n gekontrakteerde **diensverskaffer** te **vra**.

1.1.4 Jou klas **praat oor** 'n **vraag** in 'n **eksamenvraestel**.
Julle **doen dit om** ...

- A oor die **belangrikheid** van **iets te dink**.
- B te wys hoe **verskillende dele** in **mekaar pas**.
- C om te **wys** dat jy oor **probleme kan dink** en dit **verstaan**.
- D die **presiese betekenis** van **konsepte** (vak-woorde) te gee.

1.1.5 Die **regering** het partykeer 'n **plig** (moet doen) om **vryheid van spraak** te **beperk** (minder te maak) ...

- A om **burgers** (land se mense) teen **hofsake** te **beskerm**.
- B vir **redes** ten opsigte van **openbare beginsels** (goeie lewe vir almal).
- C om 'n **godsdienstige praktyk** te bevorder.
- D om **openbare uitsending** (radio en televisie) te **bestuur**.

(5 x 1) (5)

- 1.2 Gee **EEN** woord/term vir **ELKE** beskrywing.
Skryf die **woord/term** langs die **vraagnummers** (1.2.1 tot 1.2.3).
- 1.2.1 'n **Groep** mense wat **dieselfde waardes, gelowe, idees** en **aktiwiteite**_(doen) het (1)
- 1.2.2 'n **Sterk gevoel** van **geskik**_(die regte persoon) wees om 'n **spesifieke loopbaan** of **werk** te volg (1)
- 1.2.3 Die **gebruik** van **tegnologie** om **iemand** te **teister**_(pla/terg) of te **intimideer**_(bang te maak) deur **dreigende**_(maak bang) **boodskappe** te stuur (1)
- 1.3 **Antwoord die vrae.**
Skryf die **antwoord** langs die **vraagnummers** (1.3.1 tot 1.3.3).
Skryf jou **antwoorde** in **VOLSINNE**.
- 1.3.1 Noem **TWEE voordele** daarvan om **stres** op 'n **goeie manier** te **hanteer**, wat **jou** gaan **help** om **gesonder** te wees. (2 x 1) (2)
- 1.3.2 **Wat is nasiebou?**
Verduidelik jou antwoord. (1 x 2) (2)
- 1.3.3 Verduidelik **EEN voordeel** van **vluglees** as 'n leesvaardigheid. (1 x 2) (2)
- 1.4 **Lees die inligting.**
Antwoord die vrae. Skryf **VOLSINNE**.

**AANPASSING BY GROEI EN VERANDERING IN
'N GEGLOBALISEERDE WÊRELD**

Jongmense vandag leef in 'n dinamiese_(vinnig verander) en geglobaliseerde¹ wêreld waar verandering aanhoudend gebeur. Daarom moet hulle hulself voorberei op 'n inklusiewe_(vir alle mense), globale² en volhoubare³ wêreld van werk.

Woordelys:

¹geglocaliseerde: idees, kennis, inligting, goedere en dienste wat regoor die wêreld gedeel word

²globale: wêreldwye/internasionale

³volhoubare: kan vir 'n lang tyd aangaan

[Aangepas uit www.qs-gen.com. Toegang op 03/01/2023 verkry.]

- 1.4.1 **Wat beteken** dit **om in sosiale omstandighede by veranderinge aan te pas?**
Verduidelik jou antwoord. (1 x 2) (2)
- 1.4.2 **Hoekom** is dit **goed** vir jou **loopbaanontwikkeling** om in 'n **geglocaliseerde wêreld** te leef?
Verduidelik **EEN voordeel**. (1 x 2) (2)
- 1.4.3 **Hoe** kan jy **jouself voorberei** om aan te pas by die **globale veranderinge** in die wêreld van **werk?**
Gee **EEN antwoord**.
Verduidelik jou antwoord. (1 x 2) (2)

TOTAAL AFDELING A: 20

AFDELING B (VERPLIGTEND)**Antwoord AL die vrae.**Skryf jou antwoorde in **VOLSINNE**.**VRAAG 2****Lees die inligting. Antwoord die vrae.**

DEELNAME AAN FISIESE AKTIWITEITE_(doen oefeninge/sport)
VOORKOMING_(stop) **VAN LEEFSTYLSIEKTES**

Een van die grootste gezondheidprobleme is om fisies onaktief_(min te beweeg) te wees. Dit veroorsaak leefstylsiektes. Die meeste mense weet dat dit goed is om fisies aktief te wees, maar baie mense volg steeds 'n onaktiewe leefstyl. Dit is 'n bekommernis regoor die wêreld.

Jou energievlakke kan verhoog word deur fisies aktief te wees. Dit kan ook help met die voorkoming_(stop) van leefstylsiektes. Oefening keer ook dat mense skadelike middele_(dwelms/drank) gebruik wanneer hulle probleme in hulle lewe het.

Daar is verskillende faktore_(dinge) wat mense se deelname aan fisiese aktiwiteite beïnvloed. Dit sluit intrapersoonlike, interpersoonlike, omgewings- en sosiale faktore in.

Jou besluit om te begin oefen_(aksieplan) kan help om te verseker dat jy jou gezondheid verbeter. Dit is belangrik om 'n goeie plan van aksie te hê.

[Aangepas uit www.openpublichealthjournal.com. Toegang op 02/01/2023 verkry.]

- 2.1 **Wat is *leefstylsiektes*?**
Verduidelik jou antwoord. (1 x 2) (2)
- 2.2 **Jy is deel van 'n *fiksheidsgroep***_(groep mense wat saam oefen).
Hoe kan jou deelname aan 'n groep jou motiveer om gereeld fisiese aktiwiteite te doen?
Verduidelik jou antwoord. (1 x 2) (2)
- 2.3 Verduidelik **EEN omgewingsfaktor** wat **jou kan ontmoedig**_(nie wil doen) om aan **fisiese aktiwiteite** deel te neem. (1 x 2) (2)
- 2.4 **Hoe kan langtermyndeelname**_(vir 'n lang tyd) aan **fisiese aktiwiteite** jou **energievlakke verhoog?**
Verduidelik jou antwoord. (2 x 2) (4)
- 2.5 **Jy het baie probleme in jou lewe.**
Hoe kan fisiese aktiwiteite jou help om te keer_(stop) dat jy **skadelike middele** gebruik_(dwelms)? (2 x 2) (4)
- 2.6 **Hoekom is goeie beplanning belangrik vir 'n aksieplan om jou gezondheid te verbeter?**
Hoe kan elkeen van hierdie planne help dat jou plan 'n sukses_(sal slaag) sal wees? (2 x 3) (6)

[20]

VRAAG 3

Lees die inligting. Antwoord die vrae.

**SUID-AFRIKAANSE JEUG: TEKORT AAN VEREISTE_(moet hê) VAARDIGHEDE
WERWINGSTENDENSE**

Suid-Afrikaanse naskoolse jeug_(jong mense) sukkel om werk te kry, as gevolg van 'n tekort_(te min) aan vereiste vaardighede. Die jeug sukkel om die nuutste werwingstendense in die arbeidsmark_(werksplekke) te verstaan.

Werwingstendense verander soos die tyd aangaan. Die verwagtinge_(wil hê) van maatskappye, menslikehulpbronwerwers en kandidate verander aanhoudend, wat beteken dat 'n mens by hierdie veranderinge moet aanpas.

Die grootste bekommernis_(probleem) wat werkgewers oor jong werksoekers het, is dat hulle nie besef nie dat hulle hoofsaaklik self hulle kanse om werk te kry, belemmer_(minder maak). Werkgewers is ook van mening dat die meeste jongmense wat werk kry, meer gewillig moet wees om hulle vaardighede in die werk te verbeter.

Nog 'n groot probleem is dat jong werksoekers nie aanhou inligting kry oor die werwingstendense wat deur werwers gebruik word nie.

Jong werksoekers moet ook die belangrikheid daarvan besef om 'n persoonlike handelsmerk te hê, dit wil sê 'n persoonlike en unieke_(eie) manier waarop hulle hulself in die hedendaagse_(nou tyd) wêreld van werk kan bemark.

[Aangepas uit <https://job-hunt.org>. Toegang op 07/01/2023 verkry.]

3.1	Wat is <i>werwingstendense</i>? Verduidelik jou antwoord.	(1 x 2)	(2)
3.2	Hoe kan jong werksoekers hulle kanse belemmer om vir 'n werk gekies te word? Verduidelik EEN antwoord.	(1 x 2)	(2)
3.3	Hoekom is dit belangrik dat jong werkers hulle vaardighede in 'n werk aanhoudend moet verbeter ?	(1 x 2)	(2)
3.4	Hoe kan jy seker maak dat jy kennis het van die nuutste werwingstendense ? Verduidelik TWEE planne.	(2 x 2)	(4)
3.5	Hoe kan jy jou persoonlike handelsmerk gebruik om jou kanse om 'n werk te kry, verbeter ?	(2 x 2)	(4)
3.6	Dink aan die nuutste tendense in tegnologie wat vir werwingsprosesse gebruik word. Gee TWEE voordele van hierdie tegnologie . Verduidelik vir ELKE antwoord hoe dit jou kan help om 'n werk te kry .	(2 x 3)	(6) [20]

TOTAAL AFDELING B: 40

AFDELING C

Antwoord enige **TWEE** vrae in hierdie afdeling.

Skryf **PARAGRAWA**.

Skryf **VOLSINNE**.

VRAAG 4

Lees die inligting. Antwoord die vrae.

**MENSLIKE FAKTORE WAT SIEKTES VEROORSAAK
STEREOTIPERING AS 'N SOSIALE FAKTOR**

Stereotipering¹ as 'n sosiale faktor^(iets wat gebeur) kan tot die sosiale klassifikasie^(pas in groepe) van ander mense lei, wat een van die redes is vir die 'hulle'- en 'ons'-ingesteldheid^(houding) wat party mense mag hê. Om mense sleg te hanteer, kan uiteindelik 'n negatiewe impak^(sleg wees vir) op die geestesgesondheid van sulke slagoffers^(mense wat seerkry) hê.

Woordelys:

¹Stereotipering: om mense te veroordeel^(dink hulle is sleg); dit sluit verskillende faktore in, sonder^(doen nie) om oor hulle individuele eienskappe^(hoe is hulle) en kenmerke^(hoe lyk hulle) te dink

[Aangepas uit www.simplypsychology.org. Toegang op 04/01/2023 verkry.]

Skryf **paragrafe** oor ***menslike faktore wat siektes veroorsaak: sosiale faktore.***

Skryf oor:

- Gee **VIER** sosiale faktore wat **stereotipering** kan **veroorzaak**. (4 x 1) (4)
  - Gee **TWEE** negatiewe gevolge van **stereotipering** op die **geestesgesondheid** van slagoffers van stereotipering.
Verduidelik jou antwoorde. (2 x 4) (8)
  - **Hoe** kan jy **uitvind** of **jy** **ander mense** onopsetlik^(nie beplan) **stereotipeer**?
Verduidelik jou antwoord. (2 x 4) (8)
- [20]**

VRAAG 5

Lees die inligting. Antwoord die vrae.

ENTREPRENEURSKAP**'N INNOVERENDE STRATEGIE OM WERKLOOSHEID TEEN TE WERK**

Innovering en passie is die belangrikste eienskappe van entrepreneurskap. Dit is belangrik vir entrepreneurs of nuwe entrepreneurs om te verstaan waarom dit belangrik is om innoverend_(kreatief) en passievol te wees en hoe dit vir 'n besigheid tot voordeel kan wees. Nuwe entrepreneurs moet ook die denkwyse_(hoe dink) van 'n entrepreneur aanleer.

[Aangepas uit www.igi-global.com. Toegang op 22/03/2023 verkry.]

Skryf paragrawe oor *entrepreneurskap*.

Skryf oor:

- **Hoekom** moet entrepreneurs innoverend wees?
Gee **VIER** redes. (4 x 1) (4)
  - **Hoe** kan jy die denkwyse van 'n entrepreneur aanleer?
Verduidelik TWEE maniere hoe jy dit gaan doen. (2 x 4) (8)
  - **Hoe** kan 'n jong entrepreneur se passie ander jongmense beïnvloed om entrepreneurs te word?
Verduidelik jou antwoord. (2 x 4) (8)
- [20]**

VRAAG 6

Lees die inligting. Antwoord die vrae.

**VERANTWOORDELIKHEID VAN GEMEENSAPPE OM
'N VEILIGE EN GESONDE LEEFWYSE TE VERSEKER
SUID-AFRIKA SE WATERSTELSELS IN KRISIS**_(groot probleme)

Dit lyk asof waterstelsels oor die hele land nie doeltreffend_(goed genoeg) in stand gehou_(reggemaak) word nie, wat tot die swak gehalte_(nie skoon nie) van water in die meeste gemeenskappe lei. Die gedrag van gemeenskappe is een van die faktore wat waterbesoedeling veroorsaak.

Ingrypingsprogramme_(planne om die water skoon te hou) is nie volhoubaar_(kan nie lank hou nie) nie. Die doel van die ingrypingsprogramme is om 'n veilige en gesonde leefwyse te bevorder. Die meeste gemeenskappe probeer om die plaaslike regering in 'n petisie/versoekskrif¹ te vra vir hulle dringende optrede_(moet help/oplos) ten opsigte van die waterkrisis.

Woordelys:

¹petisie/versoekskrif: 'n **brief aan die plaaslike regering** waarin die **mense vra** dat 'n **probleem** moet **aandag** kry. **Baie mense** sit hulle **handtekening** op die brief.

[Aangepas uit <http://jamiat.org.za>. Toegang op 09/01/2023 verkry.]

Skryf paragrawe oor **die verantwoordelikheid van gemeenskappe om 'n veilige en gesonde leefwyse te verseker**.

Skryf oor:

- Gee **VIEN** voordele van **aanlyn petisies/versoekskrifte** aan **plaaslike regerings** vir dringende optrede ten opsigte van die waterkrisis in gemeenskappe. (4 x 1) (4)
  - Hoe kan **gemeenskappe saam** met die **plaaslike regering werk** om **waterbronne**_(riviere, ens.) te **beskerm**?
Verduidelik TWEE maniere. (2 x 4) (8)
  - Die **doel** van **ingrypingsprogramme** is om 'n **veilige en gesonde leefwyse** in 'n **gemeenskap** te verseker.
Hoe kan ingrypingsprogramme se volhoubaarheid verseker word?
Verduidelik TWEE maniere. (2 x 4) (8)
- [20]**

TOTAAL AFDELING C: 40
GROOTTOTAAL: 100